

Mladá veda

Young Science



Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 4, ročník 9., vydané v decembri 2021

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Brhlík obyčajný / Sitta europaea. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišin, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

© Mladá veda / Young Science. Akékoľvek šírenie a rozmnožovanie textu, fotografií, údajov a iných informácií je možné len s písomným povolením redakcie.

VÝKONNOSŤ SLOVENSKEJ EKONOMIKY V KONTEXTE VPLYVU PANDÉMIE COVID-19

PERFORMANCE OF THE SLOVAK ECONOMY IN THE CONTEXT OF THE
INFLUENCE OF THE COVID-19 PANDEMIC

Ivana Kravčáková Vozárová, Mariana Dubravská¹

Autorky v súčasnosti pôsobia ako odborné asistentky na Katedre ekonómie a ekonomiky Fakulty manažmentu, ekonomiky a obchodu Prešovskej univerzity v Prešove. Ivana Kravčáková Vozárová sa vo svojej vedecko-výskumnej práci venuje prioritne výskumu ekonomickej výkonnosti a manažmentu slovenských podnikov prevažne poľnohospodárskeho sektora, analýze medzinárodného obchodu s agrokomoditami či hodnoteniu konkurencieschopnosti agrárneho sektora Slovenskej republiky v kontexte manažmentu verejnej správy a hospodárskych politík Európskej únie. Mariana Dubravská sa vo svojom výskume venuje problematike riadeniu podnikov v kontexte globalizácie a integrácie.

The authors are a lecturers at the Faculty of Management and Business of the University of Prešov in Prešov. Scientific work of Ivana Kravčáková Vozárová is focused on research of economic performance and management of Slovak companies mainly of the agricultural sector, the analysis of international trade in agricultural commodities and the evaluation of the competitiveness of the agricultural sector of the Slovak Republic in the context of the management of public administration and the economic policies of the European Union. Scientific work of Mariana Dubravská is focused on research of organization and business management in the context of globalization and integration tendencies.

Abstract

The rapid and unexpected arrival of the COVID-19 pandemic has led to a global health and economic crisis. However, although the crisis itself is a global phenomenon, there are significant differences between countries in the impact of the pandemic on the economic performance of each country. The aim of the paper was to analyze the impact of the COVID-19 pandemic on the performance of the Slovak economy through the expenditure method of calculating the gross domestic product. In the analytical part, we used the annual data of the Statistical Office of the Slovak Republic for the period 2000 to 2020. In the case of quarterly data, the period Q1/2018 to Q2/2021 entered to the analysis, i.e. the period of the COVID-19

¹ Adresa pracoviska: Ing. Ivana Kravčáková Vozárová, PhD.; Ing. Mariana Dubravská, PhD., Katedra ekonómie a ekonomiky, Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu, Prešovská univerzita, Konštantínova 16, 080 01 Prešov

E-mail: ivana.kravcakova.vozarova@unipo.sk, mariana.dubravska@unipo.sk

pandemic. In 2020, there was a year-on-year decline in gross domestic product at constant prices by 5.2%, but the Slovak economy managed to catch up with losses from the second wave of the pandemic in the second quarter of 2021.

Key words: economic performance, gross domestic product, expenditure method, COVID-19 pandemic, Slovak republic

Abstrakt

Rýchly a neočakávaný príchod pandémie COVID-19 viedol ku celosvetovej globálnej zdravotnej a hospodárskej kríze. Avšak aj keď je táto samotná kríza celosvetovým fenoménom, medzi jednotlivými krajinami existujú značné rozdiely, pokiaľ ide o vplyv pandémie na ekonomickú výkonnosť jednotlivých krajín. Cieľom príspevku bolo analyzovať vplyv pandémie COVID-19 na výkonnosť ekonomiky SR prostredníctvom výdavkovej metódy výpočtu hrubého domáceho produktu. V analytickej časti sme použili ročné dáta Štatistického úradu SR za obdobie 2000 až 2020. V prípade kvartálnych dát do analýzy vstupovalo obdobie Q1/2018 až Q2/2021, teda obdobie vzniku a pôsobenia pandémie COVID-19. V roku 2020 došlo k medziročnému poklesu hrubého domáceho produktu v stálych cenách o 5,2 % avšak straty z druhej vlny pandémie sa slovenskej ekonomike podarilo dobehnúť hneď v druhom kvartáli roku 2021.

Kľúčové slová: výkonnosť ekonomiky, hrubý domáci produkt, výdavková metóda, pandémie COVID-19, Slovenská republika

Úvod

Meranie výkonnosti jednotlivých ekonomík vo svetovom hospodárstve je činnosť, ktorej je venovaná zvýšená pozornosť. Ukazovatele, ktoré sú výsledkom spracovania štatisticky zachytených údajov odzrkadľujú výkon ekonomiky za určité obdobie spravidla za jeden rok. Kvantifikovanie výkonu ekonomiky poskytuje možnosť porovnávania tempa ekonomického rastu za rôzne časové obdobia a rovnako predikovať vývoj ekonomiky na základe časových radov z minulých období za podmienky ceteris paribus. V súčasnosti sa stále viac do popredia dostáva čo najpresnejšie vyjadrenie hodnoty domáceho produktu (Kollár, 2014).

Je nepochybné, že vývoj svetovej ekonomiky je za posledné roky spojený s výraznými zmenami, ktoré ovplyvňujú národohospodárske agregáty. Pandémia nového koronavírusu v roku 2020 okrem zdravotných dôsledkov na obyvateľstvo priniesla aj významné dopady na ekonomiku krajín. Kým predchádzajúca kríza v roku 2008 prišla ako dôsledok zle nastaveného finančného systému zvnútra, pandémia predstavuje pre ekonomiku externý šok. V reakcii na núdzovú situáciu vplyvom pandémie COVID-19 zaviedli mnohé krajiny v snahe obmedziť šírenie infekcie a ochrániť svoje zdravotnícke systémy sériu karanténnych opatrení, ktorými zatvorili či už časť obchodov alebo časť výrobnjej sféry. Tento prístup spôsobil hospodársky pokles prakticky všetkých štátov a priniesol ekonomickú krízu. Vývoj slovenskej ekonomiky záleží od viacerých faktorov. Ide však najmä o stav dopytu a ponuky na svetových trhoch, ktoré následne ovplyvňujú dopyt a ponuku aj po slovenských výrobkoch (SBA, 2021; Fezzi a Fanghella 2020). Pokles hospodárskej aktivity čiastočne vyplýva z potreby vyhnúť sa spoločenskej konzumácii, dokiaľ je COVID-19 stále prítomný. Zatiaľ čo väčšina podnikov môže vykonávať svoju činnosť, nemôžu to robiť za normálnych podmienok, pretože je

potrebné udržiavať sociálny odstup. Činnosť v mnohých sektoroch bude pravdepodobne utlmená, pokiaľ bude COVID-19 stále prítomný, čo bude mať nepriaznivé dôsledky pre zamestnanosť. Okrem toho je aj agregátny dopyt slabý, pretože podniky odkladajú investície a domácnosti odkladajú spotrebu, t.j. celkový vplyv na dopyt je negatívny (Lenoël a kol., 2020).

Prvé oficiálne zverejnenie údajov o hrubom domácom produkte (HDP) bolo publikované v Spojených štátoch amerických v roku 1942, kedy hlavným motívom bola potreba hodnotenia a zvyšovania výrobných kapacít v povojnovom hospodárstve. V danom čase bola hlavnou myšlienkou maximalizácia vojnovnej výroby a samotný hrubý domáci produkt sa teda vytváral v dôsledku Veľkej hospodárskej krízy a druhej svetovej vojny (Haque, 2004). Podľa Ivkovicovej (2016) vznik výpočtu HDP bol v tom čase obrovským krokom, ktorý sa neskôr ukázal ako veľmi užitočný a úspešný, keďže sa HDP (s určitými zmenami a úpravami) počíta už desiatky rokov.

HDP je možné merať rôznymi metódami, avšak každá z metód je osobitá a pozerá sa na meranie výkonnosti odlišnými pohľadmi. Na základe tohto rozlišujeme tri nasledujúce metódy merania HDP (Jurečka, 2017):

- *Produkčná metóda* – aplikuje sa súčtom všetkých pridaných hodnôt všetkých firiem, ktoré sa v danej ekonomike nachádzajú a z toho sa odvádza hodnota všetkých finálnych produktov.
- *Dôchodková metóda* – aplikuje sa súčtom všetkých príjmov všetkých ekonomických subjektov, ktoré im náležia z poskytovania služieb výrobných faktorov, ktoré tieto subjekty vlastnia, a ktoré sú potrebné k tomu, aby vznikli výrobky a služby.
- *Výdavková metóda* – aplikuje sa súčtom vynaložených výdajoch pri nákupoch, ide o súčet výdajov domácností, podnikov, vlády a zahraničných subjektov na nákupy statkov a služieb vyprodukovaných v danej krajine v určitom období.

Podľa výdavkovej metódy je HDP súčtom konečných výdavkov, t. j. mierou celkovej hodnoty osobných, investičných a vládnych výdavkov vrátane čistého exportu (rozdiel vývozu a dovozu). Vyššie uvedený prístup je definovaný nasledovným vzorcom:

$$HDP = C + Ig + G + (EX - IM),$$

kde C – spotreba, Ig – hrubé investície, G – vládne výdavky, EX – export a IM – import.

Vývoz tvorí jednu z piatich hlavných zložiek HDP. Podľa merania HDP vyšší export vedie priamo k vyššej úrovni agregátneho výstupu. Podľa Federa (1982) a Awokuse (2005; 2008):

1. vývoz môže prispieť k úsporám z rozsahu pre domácu výrobu, čím sa zvýši konkurencieschopnosť firiem a ich produktivita;
2. zisky z exportu sú zdrojom reinvestícií a vládneho rozpočtu, čo môže pomôcť stimulovať rast produkcie;
3. export podporuje špecializáciu a efektívne pridelenie zdrojov;
4. export urýchľuje technologický pokrok, inováciu a šírenie znalostí a ich transfer prostredníctvom hlbšej integrácie do medzinárodných výrobných reťazcov.

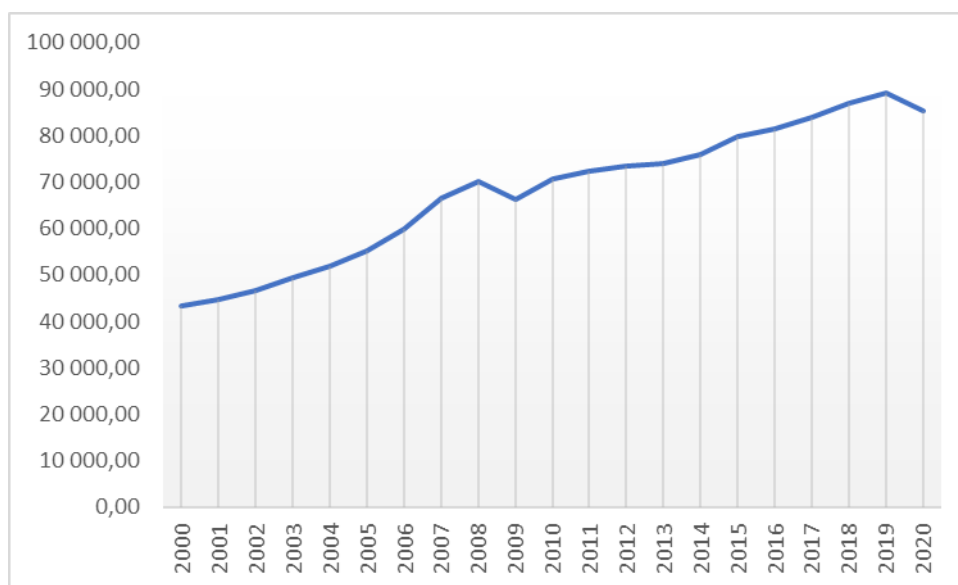
HDP predstavuje peňažnú hodnotu všetkých konečných tovarov a služieb vyprodukovaných v ekonomike, ktorá sa vypočíta vynásobením hodnoty každého produktu a služby ich cenami.

Preto, hoci sa HDP meria v peňažných jednotkách, jeho hodnota odráža kombináciu reálnych a peňažných hodnôt. Zmeny v úrovni HDP teda môžu byť spôsobené reálnou zmenou objemu výrobkov alebo služieb ako aj zmenami ich cien. Túto skutočnosť je nevyhnutné brať do úvahy pri analýze zmeny veľkosti HDP v stanovenom období. Z uvedeného vyplýva, že HDP môže byť vyjadrený buď v súčasných, trhových cenách (nominálny HDP) alebo stálych cenách (reálny HDP) a ich pomer je známy ako deflátor HDP. Vzhľadom na to, že reálny HDP meria výkon ekonomiky očistený o infláciu, umožňuje vytvárať presnejší obraz o fungovaní makroekonomických procesov a predstavuje základný štandard merania ekonomickej aktivity (Ivkovic, 2016).

Cieľom príspevku bolo analyzovať vplyv pandémie COVID-19 na výkonnosť ekonomiky SR prostredníctvom výdavkovej metódy výpočtu hrubého domáceho produktu. V analytickej časti sme použili ročné dáta Štatistického úradu SR za obdobie 2000 až 2020. V prípade kvartálnych dát do analýzy vstupovalo obdobie Q1/2018 až Q2/2021, teda obdobie vzniku a pôsobenia pandémie. Do analýzy vstupovali ročné dáta v stálych cenách (očistené o infláciu), v prípade kvartálnych dát išlo o dáta vypočítané reťazením objemov k referenčnému roku 2015.

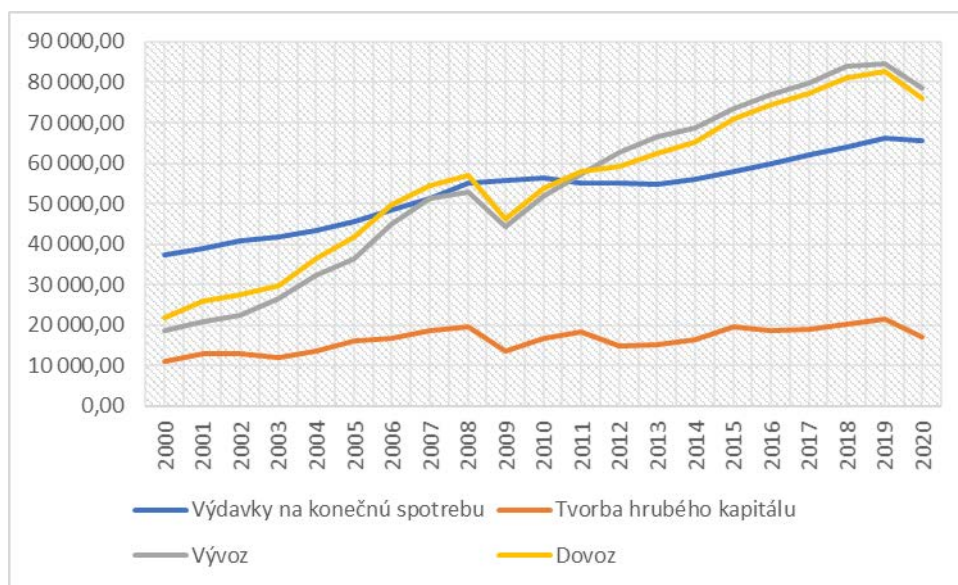
Výsledky a diskusia

Rok 2020 bol vo vývoji svetovej ale aj slovenskej ekonomiky historickým rokom. Pandémia spustila zmeny v spoločnosti, ktoré budú mať dlhodobý dopad. Poznačila všetky oblasti ekonomiky, nielen samotné výrobné procesy, trh práce a podnikateľské prostredie, ale aj správanie domácností, cestovanie či vzdelávanie. Za celý rok 2020 dosiahol objem vytvoreného HDP na Slovensku viac ako 91,1 miliardy eur (Graf 1). V bežných cenách bol medziročne nižší o 2,9 %, v stálych cenách o 5,2 %. Pre porovnanie, v čase finančnej krízy v roku 2009 bol pokles slovenskej ekonomiky hlbší, a to o 5,5 %. V porovnaní s rokom 2019 zaznamenali pokles všetky významné odvetvia, stavebníctvo o viac ako 20 % a výroba motorových vozidiel o 18 % (ŠÚ SR, 2021).



Graf 1 – HDP výdavkovou metódou v stálych cenách (v mil. Eur)
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo Štatistického úradu SR (2021).

Pri pohľade na výdavkovú metódu HDP z dlhodobého hľadiska (graf 2) je možné vidieť plynulý nárast HDP najmä v oblasti výdavkoch na konečnú spotrebu, vo vývoze aj dovoze. V prípade tvorby hrubého fixného kapitálu došlo v priebehu posledných 20-tich rokov len k veľmi nevýznamnému nárastu. Na grafe 2 je možné vidieť pokles iba v krízovom roku 2009 a následne pokles ku koncu skúmaného obdobia, za ktorý je zodpovedná pandémia COVID-19 a obmedzenia v dôsledku karanténnych opatrení. Pôsobenie pandémie od roku 2019 zapríčinilo vo všetkých zložkách výdavkovej metódy významný pokles hodnôt, ktorý je bližšie uvedený na grafe 3.

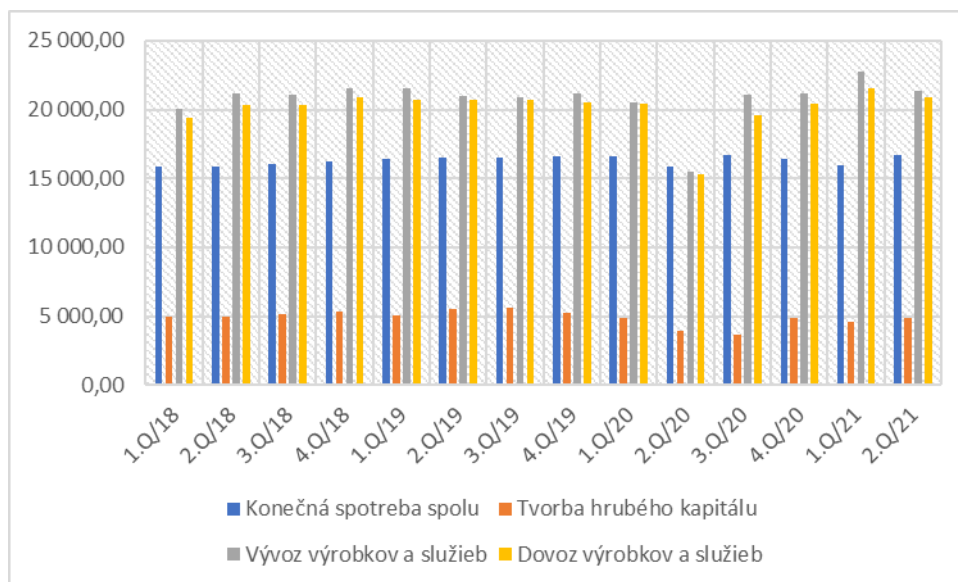


Graf 2 – HDP výdavkovou metódou v stálych cenách (v mil. Eur)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo Štatistického úradu SR (2021)

Z údajov Štatistického úradu SR (2021) vyplýva, že prvá vlna pandémie COVID-19 spôsobila historické prepady kľúčových ukazovateľov v 2. štvrťroku 2020 (Graf 3), ekonomika však v závere roka dokázala naštartovať napriek druhej vlne pandémie a vykázala druhý najmiernejší pokles v rámci celého roka 2020. Napriek tomu, že ekonomická aktivita sa ani vo 4. štvrťroku nedostala na úroveň pred pandemiou, niektoré výdavkové zložky zaznamenali zlepšenie. Rozhodujúci podiel na výsledku mal opäť rastúci zahraničný dopyt. Ekonomický pokles aj v štvrtom štvrťroku zmiernoval zahraničný dopyt, najmä v oblasti automobilových výrobkov, ktorý dosiahol medziročný rast už druhý štvrťrok po sebe, na úrovni 1,8 %. Napriek rastu v druhej polovici roka 2020 zahraničný dopyt za celý rok klesol o 7,2 %, domáci dopyt bol nižší o 6,4 % a celková spotreba sa znížila o 1,4 %. Podľa NBS (2021b) sa straty z druhej vlny pandémie podarilo dobehnúť hneď v Q2 roku 2021. HDP medzikvartálne vzrástol až o 2,0 %. Trh práce však ešte potreboval podporu z verejného rozpočtu, ktorá sa však v priebehu 2. kvartálu znižovala. Uvoľnenie protipandemických opatrení zlepšilo situáciu v obchode a službách a naštartovalo spotrebu domácností. Priemysel však musel bojovať s nedostatkom komponentov a napriek stabilnému dopytu po výrobkoch pristúpili podniky k nevyhnutným odstavkám. Ekonomiku v prvom polroku 2021 potiahla v súlade s očakávaniami najmä domáca spotreba, nakoľko domácnosti dohŕňali odložené nákupy z obdobia lockdownu. Po

silnej zimnej vlny pandémie v roku 2020 sa situácia na jar 2021 natoľko zlepšila, že bolo možné zrušiť takmer všetky opatrenia a otvoriť prevádzky. Okrem nevyhnutných tovarov kupovali domácnosti aj výrobky dlhodobej spotreby. Spotreba sa tak rýchlo vrátila na úroveň pred pandémie. Avšak v jeseni 2021 sa na Slovensko vrátila tretia vlna pandémie a s ňou súvisiace sprísnenie protipandemických opatrení a opätovné zavedenie celoštátneho lockdownu, ktorých vplyv na ekonomiku a jej výkonnosť je zatiaľ veľmi ťažké predpovedať.



Graf 3 – Vývoj zložiek HDP podľa výdavkovej metódy
v stálych cenách vypočítaný reťazením objemov k referenčnému roku 2015 (v mil. Eur)
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo Štatistického úradu SR (2021)

Podľa NBS (2021a) by hospodárske oživenie v ďalších dvoch rokoch malo byť založené na zrýchlení rastu domáceho dopytu vďaka dobiehaniu vynechanej spotreby domácností v dôsledku pandémie. Hĺbkové analýzy spotreby a úspor naznačujú prítomnosť značného objemu vynútených úspor, ktoré by mali domácnosti postupne rozpúšťať do spotreby v nasledujúcich rokoch. Investičný dopyt bude podľa plánov podporovať aj verejný sektor. Firmy by mali po doznení neistoty zvyšovať investície. Pomáhať im v tom majú aj priaznivé finančné podmienky v domácej ekonomike. Verejný sektor by mal vo väčšej miere čerpať eurofondy a prostriedky z Plánu obnovy. Dostupné fondy EÚ doteraz neboli využité vo väčšej miere na podporu investícií v krízovom období. Súbeh dvoch programových období a plánovaný prísun zdrojov z Plánu obnovy predstavujú v tomto smere jedinečnú príležitosť. Z najnovších údajov NBS (2021b) tiež vyplýva, že návrat slovenskej ekonomiky na predkrízovú úroveň sa oddiali na začiatok roka 2022. Vyspelé ekonomiky sveta sa rýchlo vracajú na predkrízové úrovne ekonomickej výkonnosti. Tento priaznivý vývoj vytvára úrodnú pôdu pre podobný vývoj aj na Slovensku. V prípade našej ekonomiky je však očakávané tempo rastu výkonnosti ekonomiky v najbližších štvrtrokoch zatienené dvoma vplyvmi. Prvým je nastupujúca tretia vlna pandémie, ktorá oslabí najmä domáci spotrebiteľský dopyt. Ešte väčšiu neistotu a pravdepodobne väčšie výpadky v produkcii však prinesie dlhšie trvajúci problém s dodávkami vstupov pre priemyselnú výrobu.

Záver

Globálna ekonomika zažíva v posledných rokoch ekonomický šok, ktorý v dôsledku pandémie koronavírusu zdevastoval hospodársky rast a významne narušil výkonnosť jednotlivých ekonomík. COVID-19 nie je len globálna pandémia a kríza verejného zdravia, nakoľko pandémia vážne ovplyvnila najmä globálnu ekonomiku a finančné trhy. Medzi dôsledky opatrení na zmiernenie výskytu a dopadov choroby, ktoré boli zavedené v mnohých krajinách, patrí výrazné zníženie príjmov a nárast nezamestnanosti. Práve prijímané protipandemické opatrenia a sociálne distancovanie vyvolali globálny hospodársky pokles, narušili dopytové a dodávateľské reťazce, znížili výrobu a produkciu, počet pracovných síl a spôsobili stratu mnohých pracovných miest. Cieľom príspevku bolo analyzovať vplyv pandémie COVID-19 na výkonnosť ekonomiky SR prostredníctvom výdavkovej metódy výpočtu hrubého domáceho produktu. Pôsobenie pandémie od roku 2019 zapríčinilo vo všetkých zložkách výdavkovej metódy významný pokles hodnôt. Straty z druhej vlny pandémie sa však slovenskej ekonomike podarilo dobehnúť hneď v druhom kvartáli roku 2021. Avšak v súčasnosti sa na Slovensko vrátila tretia vlna pandémie a s ňou súvisiace sprísnenie opatrení a opätovné zavedenie celoštátneho lockdownu, vplyv ktorých na ekonomiku a jej výkonnosť je zatiaľ veľmi ťažké predpovedať.

*Tento článok odporúča na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. Ing. Rastislav Kotulič, PhD.*

Príspevok vznikol za podpory projektu VEGA 1/0082/19 – „Riadenie podnikov potravinárskeho priemyslu v kontexte dopadov globalizačných a integračných tendencií“ a projektu KEGA 024PU-4/2020 – „Inovácia štruktúry, obsahu a spôsobu výučby ekonomických predmetov pre študijný program manažment a environmentálny manažment v doktorandskom stupni štúdia“.

Použitá literatúra

1. AWOKUSE, T. 2005. Export-led growth and the Japanese economy: Evidence from VAR and directed acyclic graphs. *Applied Economics Letters*, 12(14): 849-858.
2. AWOKUSE, T. (2008). Trade openness and economic growth: Is growth export-led or import-led? *Applied Economics*, 40(2): 161-173.
3. FEDER, G. 1982. On exports and economic growth. *Journal of Development Economics*, 12(1): 59-73.
4. FEZZI, C. a V. FANGHELLA. 2020. Real Time Estimation of the Short Run Impact of COVID 19 on Economic Activity Using Electricity Market Data. *Environmental and Resource Economics*, 76:885-900.
5. HAQUE, M. S. 2004. The Myths of Economic Growth (GNP): Implications for Human Development. In: Mudacumura G. a M.S. Haque (Eds.), *Handbook of Development Policy Studies*, Marcel Dekker, New York, pp. 1-24.
6. IVKOVIC, A.F. 2016. Limitations of the GDP as a Measure of Progress and Well-Being. *Ekonomski Vjesnik; Osijek*, 29 (1): 257-272.
7. JUREČKA, V. 2017. *Makroekonomie. 3., aktualizované a rozšírené vydanie*. Praha: Grada Publishing, 362s.
8. KOLLÁR, J. 2014. *Vybrané súvislosti merania výkonu ekonomiky*. Banská Bystrica: Scientia Iuventa.
9. LENOEL, C., R. MACQUEEN a G. YOUNG. 2020. Prospects for the UK Economy. *National Institute Economic Review*; 253: F4-F34.

10. NBS. 2021a. *Ekonomický a menový vývoj – jar 2021*. Dostupné z: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/ekonomicky_menovy_vyvoj/2021/protected/emv_jar-2021.pdf
11. NBS. 2021b. *Ekonomický a menový vývoj – jeseň 2021*. Dostupné z: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/ekonomicky_menovy_vyvoj/2021/protected/emv_jesen-2021.pdf
12. SBA. 2021. *Nepriaznivý vplyv pandémie koronavírusu na podnikovú ekonomiku SR*. Bratislava: Slovak Business Agency. Dostupné z: <http://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2021/07/Nepriazniv%C3%BD-vplyv-pand%C3%A9mie-koronav%C3%ADrusu-na-podnikov%C3%BA-ekonomiku-SR.pdf>
13. ŠÚ SR. 2021. *Štatistická správa o základných vývojových tendenciách v hospodárstve SR vo 4. štvrťroku 2020*. Bratislava: Ústredie ŠÚ SR.